

لزوم اصلاح قانون معادن در خصوص استعلام‌های اجرایی

دکتر پرویز فتاحی، مدیر گروه مطالعات و پژوهش‌های سیستم و بهره‌وری موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

گسترش صمت

امروز نقش معدن در اقتصاد برای همه افراد کشور اعم از سیاستمداران و مدیران، کارشناسان اقتصادی، معدنی، صنعتی و... کاملاً روشن است، بخش معدن مزیت شناخته شده اقتصاد است و می‌تواند به عنوان موتور محرکه اقتصاد عمل کند. معادن، تأمین کننده مواد اولیه مورد نیاز بسیاری از صنایع اند و در امر خودکفایی صنعتی، ایجاد اشتغال مولد و افزایش تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه یک کشور نقش بسزایی دارند. ایران با حدود ۱ درصد جمعیت جهان حدود ۷ درصد ذخایر کشف شده معادن دنیا را داراست که حاکی از وجود بستر مناسب برای سرمایه گذاری در این بخش است. کشورمان با دارا بودن حدود ۶۸ نوع ماده معدنی (غیر نفتی)، ۳۷ هزار میلیارد تن ذخایر کشف شده و ۵۷ هزار میلیارد تن ذخایر بالقوه، در میان ۱۵ قدرت معدنی جهان قرار دارد و یکی از کشورهای غنی از حیث دارایی‌های معدنی به حساب می‌آید.

نقش معادن و منابع در رشد اقتصادی هر کشوری انکار ناپذیر است. بدون تردید بهره‌برداری از معادن کشور، عامل کاملاً مثبت و مهمی در رشد و توسعه اقتصادی است. به نظر می‌رسد در شرایط فعلی اقتصاد ایران و تحریم‌های گسترده اقتصادی، شاید یکی از مهمترین مزیت‌های ایران برای گذر از این بحران، تکیه بر منابع معدنی و پتانسیل‌های بالقوه در داخل کشور است که از این طریق و با خلق مزیت رقابتی، تهدیدها به فرصت تبدیل می‌شوند.

یکی از اجزاء مهم در امکان بهره‌برداری از معادن، تدوین قوانین و فرایندهای حاکمیتی و تصمیم‌گیری صحیح در این حوزه است. فرایند صدور پروانه اکتشاف معادن، به‌عنوان اولین جزء از

فرایند کشف، ثبت و بهره‌برداری از معادن اهمیت بالایی دارد. در صورتی که این فرایند، ساده و چابک باشد، بخش معدن می‌تواند نقش بالایی در رشد و توسعه معدن در کشور داشته باشد.

برای انجام فعالیت‌های اکتشافی در یک محدوده، ابتدا باید پروانه اکتشاف دریافت شود. پروانه اکتشاف در واقع مجوزی است که وزارت صنعت، معدن و تجارت پس از بررسی‌های لازم و دریافت مدارک مورد نیاز، به متقاضیان اکتشاف می‌دهد. بنابراین برای انجام عملیات اکتشافی در محدوده مشخص، نیاز به گرفتن مجوزی به نام پروانه اکتشاف از طرف وزارت صنعت، معدن و تجارت یا ادارات کل استان‌های مربوطه است. پس از اتمام عملیات اکتشافی و کشف ذخیره معدنی، وزارت صنعت، معدن و تجارت تاییدیه‌ای را به نام دارنده پروانه اکتشاف صادر می‌کند که گواهی کشف نامیده می‌شود. برای استخراج، کانه‌آرایی و بدست آوردن مواد معدنی از معدن دارای گواهی کشف باید پروانه بهره‌برداری از وزارت صنعت، معدن و تجارت دریافت شود.

در فرایند اخذ مجوز اکتشاف از معادن، متقاضی باید محدوده مورد درخواست خود را برای ثبت معدن معرفی کند. سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت استانی در صورتی که محدوده مورد درخواست آزاد باشد نسبت به ثبت محدوده و استعلام از دستگاه‌های اجرایی مرتبط اقدام می‌کنند. ماهیت معادن به گونه‌ای است که در ابتدا و بدون عملیات پی‌جویی و اکتشاف، امکان تعیین دقیق محدوده دارای پتانسیل بالای مواد معدنی وجود ندارد. لذا در ابتدا به متقاضی اجازه داده می‌شود محدوده وسیعی را به نام خود ثبت و در آن محدوده به بررسی نقاط دارای ذخیره معدنی بالا بر اساس عملیات‌های اکتشاف و پی‌جویی بگردد. بر این اساس، مطابق ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی قانون معادن، حداکثر مساحت محدوده پروانه اکتشاف از نیم کیلومتر مربع برای مواد معدنی گروه یک تا دویست، و پنجاه کیلومتر مربع برای موارد معدنی گروه شش قابل تعیین است. همچنین در این قانون، مطابق

با تبصره یک همین ماده، تاکید شده است که مساحت پروانه اکتشاف با توجه به حداکثر سقف تعیین شده در این ماده طبق طرح اکتشاف متقاضی که براساس دستورالعمل های مصوب وزارت تهیه و ارائه می شود، تعیین خواهد شد.

یکی از دستگاه های اجرایی که در خصوص محدوده اکتشاف باید از آن استعلام صورت گیرد سازمان منابع طبیعی است. با وجود اینکه محدوده ثبتی معرفی شده از طرف سازمان صنعت، معدن و تجارت استانی به دلیل ماهیت معدن کاری محدوده وسیعی است ولیکن مشاهده می شود که کل این محدوده از طرف منابع طبیعی برای اکتشاف آزاد اعلام نمی شد بلکه محدوده بسیار کوچکی از آن برای عملیات اکتشاف بلامعارض اعلام می شد.

از آنجا که در مراحل اولیه درخواست پروانه اکتشاف، محدوده با بیشترین پتانسیل برای معدن کاری مشخص نیست، در بیشتر مواقع محدوده ای حدسی و کوچک از بین کل محدوده ثبت شده از طرف سازمان صنعت، معدن و تجارت، توسط منابع طبیعی برای عملیات اکتشاف مشخص می شد. این در حالی است که متقاضی پس از مطالعات بیشتر و اقدامات اولیه اکتشاف، ممکن است به این نتیجه برسد که در محدوده ای دیگر از کل محدوده ثبت شده توسط سازمان صنعت، معدن و تجارت، که جزء محدوده بلامعارض اعلام شده از سوی منابع طبیعی نیست، پتانسیل مواد معدنی بالایی وجود دارد و بهتر است فرآیند اکتشاف در آن منطقه انجام پذیرد. لذا چالشی که متقاضی در این حالت با آن مواجه خواهد بود آن است که محدوده مورد نظر جزء محدوده بلامعارض نیست و بنابراین باید دوباره مراحل استعلام از منابع طبیعی را که با مشکلات متعددی مواجه است، طی کند.

یکی از مهم ترین عوامل معرفی محدوده کوچک بلامعارض توسط سازمان منابع طبیعی، ماده ۲۶ قانون معادن است. مطابق با این قانون، "محدوده های مربوط به اکتشاف، استخراج و انباشت و

بهره‌برداری مواد معدنی و دفع مواد باطله واقع در منابع ملی بنا به تقاضای وزارت صنعت، معدن و تجارت توسط سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور ثبت می‌شود. مساحت این محدوده‌ها که در مجوز صادر شده قید می‌شود به عرصه عملیاتی معدن مربوط است و تا پایان عمر معدن به صورت اموال عمومی در اختیار وزارت صنعت، معدن و تجارت قرار دارد" و بر اساس آن مالکیت عرصه معدنی به وزارت صنعت، معدن و تجارت واگذار می‌شود.

در صورتی‌که سازمان منابع طبیعی در خصوص کل محدوده پاسخ مثبت بدهد مطابق با قانون معادن به این معنا خواهد بود که مالکیت کل محدوده را به وزارت صنعت، معدن و تجارت واگذار کرده و امکان عملیات بهره‌برداری از معدن در کل محدوده وجود خواهد داشت. با توجه به وسیع بودن محدوده‌های مورد تقاضا برای اکتشاف، صدور این مجوز از طرف منابع طبیعی بسیار دشوار و در اغلب موارد غیر ممکن است. به همین دلیل است که به دلیل جلوگیری از تخریب منابع طبیعی کشور، تنها محدوده بسیار کمی را برای عملیات اکتشاف بلامعارض معرفی می‌کند.

یکی از دلایل بروز این مشکل این است که مطابق با قانون معادن، در خصوص محدوده تنها یکبار از منابع طبیعی استعلام صورت می‌گیرد و پاسخ مثبت به معنای حتی حق بهره‌برداری در کل عرصه است. در صورتی‌که در مرحله اکتشاف، تنها قصد پی‌جویی و بررسی اولیه وجود دارد. در این مرحله متقاضی معدن قصد بهره‌برداری از کل محدوده را ندارد تنها قصد پی‌جویی و بررسی‌های اولیه را دارد که در بیشتر مواقع همراه با آسیب قابل توجهی به محدوده نخواهد بود. در صورتی‌که کل محدوده مورد بررسی قرار گیرد، در انتها محدوده کوچکی برای بهره‌برداری مشخص خواهد شد. متأسفانه طبق قانون معادن استعلام یکبار صورت می‌گیرد و موافقت برای اکتشاف و نه بهره‌برداری در این

قانون دیده نشده است. لذا طبیعی است که در سازمان منابع طبیعی با بلامعارض بودن کل محدوده مخالفت شود.

موارد فوق لزوم اصلاح قانون معادن را در این باره نمایان می‌کند. در صورتی که استعلام اولیه از سازمان منابع طبیعی به معنای حق بهره‌برداری از معدن نباشد و تنها به معنی حق بررسی، پی‌جویی و اکتشاف بدون تخریب قابل توجه محدود باشد، طبیعی است که موافقت با آن با سهولت بسیار زیادی از طرف سازمان منابع طبیعی همراه خواهد بود. همچنین پس از مشخص شدن محدوده واقعی معدن که محدوده بسیار کوچکتری نسبت به محدوده اولیه خواهد بود، موافقت با بهره‌برداری از محدوده کوچکتر نیز ساده‌تر از محدوده وسیع قبلی خواهد بود. با توجه به موارد فوق و همچنین پتانسیل بالای مواد معدنی در کشور و تاثیر بالای معدن‌کاری در اقتصاد و اشتغال، لزوم اصلاح قانون معادن در این خصوص ضروری می‌باشد.